

PATERNITATEA DIVINĂ ÎN VECHIUL TESTAMENT

Pr. Drd. Ioan Haba

ROMA - Centrul Ortodox de Studii Teologice

„Sfântul Cuvios Dionisie Exiguul”.

1. INTRODUCERE

Sfânta Scriptură și Sfânta Tradiție, cele două izvoare ale Revelației divine, mărturisesc „în multe rânduri și în multe chipuri” (*Evrei 1, 1*) iubirea paternă, pe care Dumnezeu și-o manifestă față de creația Sa. În primul rând, actul creator este un act de iubire, în care Părintele cel veșnic din dragoste creează mai întâi lumea nevăzută, și mai apoi cea văzută, pentru ca faptele Sale să se bucure de iubirea Sa. În al doilea rând, prin crearea omului observăm grija pe care Dumnezeu i-o arată acestuia. Modul în care l-a creat arată iubirea divină. Chiar și în contextul în care acesta a fost neascultător, mâncând din pomul cunoștinței binelui și răului, Dumnezeu, în multa Sa iubire, s-a manifestat părintește, făgăduindu-i venirea în lume a unui Izbăvitor care să-l mântuiască.

Astfel, una dintre învățăturile pe care le găsim în aproape toate cărțile Sfintei Scripturi este și aceea legată de paternitatea și filiația divină. După cum vom vedea, aceasta este prezentată în mod diferit în Vechiul Testament, însă înaintând spre „plinirea vremii” (*Galateni 4, 4*), ea va căpăta noi nuanțe. Culmea acestei învățături va fi atinsă în momentul Întrupării Fiului lui Dumnezeu, Cel care le va preda apostolilor și urmașilor acestora adevăratele învățături despre Dumnezeu.

În acest articol mi-am propus să prezint ideea de paternitate așa cum se reflectă ea la popoarele antice, după care să prezentăm relația de paternitate dintre Yahwe și Israel. Această relație este surprinsă în mai multe locuri, însă am preferat să selectez câteva citate din Pentateuh, din cărțile profeților (*Isaia, Ieremia, Osea și Maleahi*) și câteva versete din cărțile sapiențiale.

2. PATERNITATEA DIVINĂ LA POPOARELE ANTICE

O analiză pertinentă a paternității și filiației duhovnicești considerăm că este necesar să pornească întotdeauna de la Sfânta Scriptură, deoarece părintele duhovnicesc îl are în primul și-n primul rând ca model de urmat pe Părintele ceresc. Doar având în minte dragostea, pedagogia, răbdarea și bunătatea lui Dumnezeu pentru noi, oamenii, părintele duhovnicesc va reuși să înainteze pe acest drum. Înainte de a vorbi despre paternitatea divină în Sfânta Scriptură, credem că este util să prezentăm, în câteva paragrafe, ca o introducere a acestui capitol, câteva idei legate de paternitate așa cum se prezintă ea la popoarele antice. În principiu, autorii pe care i-am consultat, atunci când fac astfel de analize, pornesc de la prezentarea paternității divine așa cum o percepeau popoarele antice. La o atentă analiză vom observa că ideea de paternitate, aplicată zeilor, este prezentă la mai toate popoarele și civilizațiile din antichitate. De pildă, asiro-babilonienii se adresau zeilor considerându-se a fi cu aceștia în relații de rudenie. Unii dintre „zeii lor au chiar titlul de tată (Enlil, Eki, Sîn sau Nanna, Samas, Marduk, Assur, Adad etc). Zeul Anu (în sumeriană An) este considerat părintele primordial și invocat ca «ca Tatăl și Maica creaturilor»¹. În ceea ce-i privește pe egipteni, și aceștia înălțau rugăciuni zeilor, adresându-le apelativul de tată sau mamă. „Marile imnuri adresate zeului Amun, Imnul lui Amon-Re și Imnul Soarelui, îl numesc «creatorul cerului și al pământului», «creatorul tuturor lucrurilor», «Tatăl zeilor și al oamenilor»².

Acest mod de adresare nu este întâlnit doar la popoarele care au intrat în contact cu evreii, ci și la cele mai îndepărtate. De exemplu, chinezii au alcătuit rugăciuni adresate către Cer (Tyen), zeul considerat a fi „părintele și Mama divinităților”. Nici popoarele nomade ale Asiei și Africii nu sunt străine de această percepție. Astfel de formulări sunt întâlnite în unele regiuni ale Indiei, Birmaniei, la primitivii din Australia, Africa și America³. Chiar și cele mai îndepărtate, înstrăinate popoare se raportau față de zei în contextul unei relații de filiație. Cu alte cuvinte, oricât de mult s-a îndepărtat de Dumnezeu, totuși chipul Creatorului nu s-a șters complet din om. Omul caută iubirea părintească a lui Dumnezeu toată viața.

---

¹ W. Marchel, *Abba, Père! La priere du Christ et des Chrétiens*, Analecta Biblica, 19A, Pontificio Istituto Biblico, Roma, 1971, pp. 29-30.

² *Ibidem*, p. 35.

³ Mihai Valentin Vladimirescu, Mihai Ciurea, *Numele lui Dumnezeu în Vechiul Testament*, Editura Universitaria, Craiova, 2006, pp. 146-147.

În ceea ce-i privește pe greci, aflăm din poemele lui Homer că Zeus este „Părintele universului”, „părintele zeilor și al oamenilor”; la fel se întâmplă și-n cazul romanilor care-l vedeau pe Jupiter ca fiind „părintele zeilor și al oamenilor”⁴. În urma celor expuse observăm că oamenii din timpurile cele mai străvechi s-au raportat la divinitate cu sentimentul de părinte. Totuși, se pune întrebarea: ce i-a determinat pe oameni să-i considere pe zei, părinții sau rudele lor? Un posibil răspuns ar fi acela că oamenii i-au văzut pe zei ca pe niște ființe apropiate, nu ca pe niște entități abstracte, care în toate contextele i-ar putea ajuta și apăra. La baza acestei percepții este posibil să se fi aflat chiar nevoia de protecție, de încredere în cineva mai puternic, de răsplată de la cineva mai mare⁵. Omul, pentru a avea conștiința liniștită, sufletul împăcat, a crezut de cuviință să-i vadă mereu pe zei ca fiind într-o relație părintească cu el. Un părinte adevărat întotdeauna este aproape de copiii săi și-i ajută în toate circumstanțele vieții. Am putea spune că acesta este un suspin al omului după starea paradisiacă, atunci când Adam se plimba în răcoare serii și stătea de vorbă cu Părintele său.

3. PATERNITATEA DIVINĂ ÎN VECHIUL TESTAMENT

3.1. PATERNITATEA DIVINĂ ÎN PENTATEUH

Încă din primele rânduri ale Sfintei Scripturi, relatarea legată de crearea lumii nevăzute și mai apoi a celei văzute îl prezintă pe Dumnezeu ca pe Părintele care dă viață. Apoi, Dumnezeu îl creează pe om „după chipul Său” (*Facere* 1, 27), arătând prin aceasta o mare grijă, dar și dragoste față de Adam. Chiar și după cădere, Dumnezeu se manifestă față de om cu o dragoste părintească aparte: într-o primă etapă îl invită la o spovedanie sinceră (*Facere* 3, 9-11), după care, văzând că nu reușește să-l corecteze, trece la a doua etapă care este atât de frumos expusă în Rugăciunea Sfintei Jertfe sau Anaforaua din Sfânta și Dumnezeiasca Liturghie a Sfântului Vasile cel Mare: „l-ai izgonit pe el, cu judecata Ta cea dreaptă, Dumnezeule, din rai în lumea aceasta, și l-ai întors în pământul din care a fost luat, rânduindu-i mântuirea cea din a doua naștere, cea prin Însuși Hristosul Tău”⁶. Deși l-a scos din grădina paradisiacă, totuși Părintele i-a dat și o nădejde de mântuire (*Facere* 3, 15). Prin această promisiune i-a arătat că tot El este cel care-și va lua

⁴ W. Marchel, *Abba, Père!...*, pp. 39-41.

⁵ E. Dhorme, *L'évolution religieuse d'Israel. I: La religion des Hébreux Nomades*, p. 313 apud W. Marchel, *Abba, Père!...*, pp. 48-49.

⁶ *Liturghier*, Tipărit cu aprobarea Sfântului Sinod și cu binecuvântarea Preafericitului Părinte Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, Editura IBMBOR, București, 2012, p. 249.

asupra Sa osânda izbăvirii omului din moarte. Un alt moment când se evocă discret paternitatea lui Dumnezeu este relatarea despre Turnul Babel (*Facere* 11). Scriptura ne spune că oamenii au decis să înceapă ridicarea unui oraș și a unui turn cu intenția de a-și face un nume pentru ei înșiși, negând cumva faptul că Dumnezeu a fost cel care le-a dat numele în momentul creării (*Facere* 5, 2). Dar Dumnezeu intervine și întrerupe planul oamenilor, împrăștiindu-i pe fața pământului (v. 8).

Dumnezeu, atunci când l-a creat pe om, i-a dat acestuia un nume, după care l-a așezat în Rai, dându-i puterea de a numi toate viețuitoarele. În versetul 4 al capitolului 11 din *Facerea*, observăm o referire la „emanciparea față de tată”⁷. Fabrizio Ficco explică de ce oamenii s-au arătat față de Dumnezeu cu mândrie; dorința lor de întemeiere a orașului s-a axat pe propriile puteri, fără Dumnezeu. Prin acel nume pe care doreau să și-l facă înțelegem faptul că doar Dumnezeu are stăpânire deplină asupra propriei Sale identități, doar El își poate face un nume pentru Sine. Omul are totul primit de la Dumnezeu, în dar. Acest gest al oamenilor este un simbol al ruperii de trecut, de rădăcini⁸. Este extraordinar de frumoasă această pagină a Sfintei Scripturi cu referire la paternitatea divină. Oamenii, îndepărtați fiind de Dumnezeu, doresc să-și nege rădăcinile, să se întoarcă cu spatele la Creator, la Cel care este Izvorul vieții. Însă Dumnezeu, în marea Sa iubire, se comportă față de această atitudine de trufie cu o mare tandrețe, încât pedeapsa este o binecuvântare.

Evenimentul din câmpia Sennar evocă pronia divină care acționează în mod pedagogic spre îndreptarea oamenilor. Interpretăm acțiunea divină ca o corecție paternă. Domnul, amestecând limbile și numind orașul Babilon (v. 8-9), îi învață pe aceștia ceea ce este mai important de urmărit: dificila comuniune în diversitate⁹. Răspunsul lui Dumnezeu poate fi văzut ca „pedeapsă și binecuvântare”¹⁰, deoarece oamenii au primit o lecție din care trebuie să înțeleagă că Domnul dorește comuniunea în primul rând cu cerul, și apoi cu toți cei de pe pământ, spre a construi totul împreună cu El, spre a-L pune pe El în centru, iar nu pentru a-L exclude. Putem vedea cum momentele de comuniune, dacă nu îl au pe Dumnezeu ca fundament, se pot întoarce

---

⁷ Fabrizio Ficco, „Il racconto di Babele e la paternità di Dio”, în *Gregorianum*, Vol. 96, Nr. 3/2015, Roma, p. 451.

⁸ *Ibidem*, p. 461.

⁹ *Ibidem*, p. 467.

¹⁰ *Ibidem*, p. 461. Autorul spune că în general exegeții văd în acest gest al lui Dumnezeu mai mult o pedeapsă, decât o binecuvântare. Ca binecuvântare îl interpretează N. De Claisse-Walford, „God Came Down” (cf. nt. 16), pp. 403-417. Ca pedeapsă îl văd autorii: C. Westermann, *Genesis. I* (cf. nt. 20), 732; N. M. Sarna, *Genesis* (cf. nt. 20), 84; G. J. Wenham, *Genesis 1-15* (cf. nt. 20), 241 etc. Nota 40, Fabrizio Ficco, *Il racconto di Babele...*, pp. 461-462.

împotriva noastră. Domnul poate chiar complica lucrurile, în mod pedagogic, spre îndreptarea noastră. Vechiul Testament îl prezintă pe Dumnezeu ca Părinte foarte rar (numai de 15 ori)¹¹. Vom observa de-a lungul studiului că ideea de paternitate divină se modifică foarte puțin și că doar odată cu întruparea Domnului Hristos aceasta devine mult mai profundă.

Încă de la începutul Vechiului Testament (Facere 2, 4), Dumnezeu este numit: יהוה (Yahwe). Din acest nume ne este transmisă doar ortografia consoanelor: יהוה (YHWH). Deși Biblia ebraică îl numește pe Dumnezeu și cu alte nume¹² totuși יהוה este cel mai întâlnit. Cu toate acestea, teologul Rolf Rendtorff spune că la sfârșitul perioadei Vechiului Testament acest nume nu a mai fost pronunțat și că a fost înlocuit de cuvântul אֲדֹנָי (¹adonai) - (Facere 15, 2), adică „Domnul meu”. Traducerile grecești vor utiliza cuvântul Κύριος, adică „Domnul/Stăpânul”¹³.

Numele în Sfânta Scriptură implică o anumită teologie, are o anumită semnificație. La o scurtă analiză observăm că există o serie de nume biblice vechi-testamentare considerate la origine a avea rădăcini teofore¹⁴ sau care au în componența lor elementul „tată”¹⁵, „frate”¹⁶, „unchi”¹⁷, ceea ce demonstrează că poporul evreu îl vedea pe Dumnezeu ca fiind Părintele lor.

---

¹¹ Mihai Valentin Vladimirescu, *Numele lui Dumnezeu...*, pp. 139-140.

¹² Cf. „Elohim”, „El”, „El Şadai”, „Jhwh Şebaodt” etc.

¹³ Cf. Rolf Rendtorff, *Teologia dell'Antico Testamento*, Edizione italiana a cura di Marco Di Pasquale, Volume secondo, Claudiana Editrice, Torino, 2003, p. 190.

¹⁴ Exemple: Ada (Elohim a împodobit), Ana (Yahwe S-a îndurat), Anania (Dumnezeu a avut milă), Azarie (acela pe care îl ajută Yehova), Baltazar (Bel să apere pe rege), Daniel (Dumnezeu m-a judecat), David (iubit de Dumnezeu), Eleazar (Dumnezeu este ajutorul), Eleonora (El este lumina mea), Elisabeta (Dumnezeu este jurământul), Elisei (Dumnezeu este mântuirea), Emanuel (cu noi este Dumnezeu), Gabriel (Dumnezeu este puternic), Iacob (Dumnezeu a apărut), Ieremia (Yahwe se înalță / Yahwe a hărăzit, a pecetluit / Dumnezeu a izgonit), Ioachim (Yahwe îndreaptă, ridică), Ioan (Yahwe a avut milă), Iosif (Dumnezeu să adauge), Isabela (Dumnezeu este perfecțiunea), Isaia (Yahwe mântuiește), Lazăr (Elohim a ajutat), Matei / Matthai (darul lui Yahwe), Mihail (cine este ca Dumnezeu?), Natanael (dăruit de Dumnezeu), Samuel (numele lui Dumnezeu/El este cel care a dat numele), Simion/Simon/Simona (Dumnezeu a auzit), Zaharia (Yahwe Şi-a adus aminte) etc. (cf. W. Marchel, *Abba, Père!...*, pp. 27-33; Aurelia Bălan – Mihailovici, *Dicționar onomastic creștin, repere etimologice și martirologice*, Editura Sophia, București, 2009, pp. 18-659; Pentru semnificații onomastice la profeți, a se vedea Petre Semen, *Introducere în teologia profetilor scriitori*, Editura Trinitas, Iași, 2008.

¹⁵ Abidan = tatăl meu este judecător (*Numerii* 1,11); Abitub = Tatăl meu este bun (*I Paralipomena* 8,11); Abiezer = Tatăl (meu) îmi este ajutorul (*Ios.* 17, 2); Aminadab = Tatăl (meu) este generos (*I Regi* 7, 1; 16, 8); Abimelec = Tatăl (meu) este Rege (*Facere* 20, 2; *Judecători* 9,22); Abiel = Tatăl (meu) este Dumnezeu (*I Regi* 9, 1); Abia (*I Regi* 8,2) sau Abia (de văzut o altă ediție) = Tatăl (meu) este Yahweh (*I Paralipomena* 13, 20. 21); Ioab = Yahweh este Tatăl (*I Regi* 2, 28); Eliab = Dumnezeul (meu) este Tată (*Numerii* 1, 9; 16, 1) (cf. Nota 8, în W. Marchel, *Abba, Père!...*, pp. 26-27).

¹⁶ Ahituv = Fratele (meu) este bun (*I Regi* 14, 3); Ahinadab = Fratele (meu) este generos (*III Regi* 4, 14); Ahiezer = Fratele (meu) îmi este ajutorul (*Numerii* 1, 12; 2, 25); Ahio = Fratele (meu) este Yahweh (*I Paralipomena* 9, 37); Ahia (*3 Regi* 4, 3) sau Ahia = Fratele (meu) este Yahweh (*II Paralipomena* 10, 15); Ioah = Yahweh este un Fratele (*IV Regi* 18, 26; *II Par.* 29, 12) (Nota 9, în W. Marchel, *Abba, Père!...*, pp. 26-27).

¹⁷ Amiel = Unchiul (meu) este Dumnezeu (*Numerii* 13, 13); Aminadab = Unchiul (meu) este generos (*Numerii* 7); Eliam = Unchiul este Dumnezeul (meu) (*II Regi* 11, 3) (Nota 10, în W. Marchel, *Abba, Père!...*, pp. 26-27).

După cum am văzut, paternitatea divină la celelalte popoare era un act mai mult exterior, ce ținea de percepția omului, de dorința acestuia de a-i simți pe zei apropiați, însă în ceea ce privește poporul ales lucrurile stau altfel. În acest caz Dumnezeu este cel care îl alege pe Israel ca „întâi născut”, iar această opțiune s-a manifestat printr-un act concret: eliberarea din Egipt. Din această perspectivă, paternitatea divină se fondează pe un gest săvârșit de Dumnezeu într-un anumit moment al istoriei¹⁸.

Această percepție se degajă însă cu mult timp înainte, chiar din momentul în care Dumnezeu îi făgăduiește lui Avraam că din urmașii lui se va naște un popor mare. Apoi Sfânta Scriptură ne spune că Domnul a condus familia lui Iacob (Israel) în Egipt cu intenția de a-i înmulți. Vedem că Dumnezeu se îngrijește de împlinirea acestui plan mântuitor în cele mai mici detalii. Alegerea și eliberarea lui Israel este întărită de Dumnezeu prin legământul încheiat cu patriarhii și mai apoi cu Moise pe Muntele Sinai (*Ieșire* 4, 22-23). Yahwe este Tatăl, întrucât, „într-o anumită dragoste, este creator al existenței naționale a Israelului. Cântecul lui Moise este grăitor în acest sens: «nu este El tatăl tău, Cel te-a zidit, te-a făcut și te-a întemeiat?» (*Deuteronomul* 32, 6)¹⁹. Chiar dacă atributul de „Părinte” îl întâlnim mai des în scrierile profetice²⁰, totuși, odată cu patriarhii și cu evenimentul de pe Muntele Sinai, Yahwe devine Dumnezeul lui Israel.

Deoarece tema paternității divine în Sfânta Scriptură este destul de vastă, am decis să analizăm câteva citate mai relevante din anumite cărți ale Vechiului Testament. În această privință, cea de-a doua carte a Pentateuhului spune următoarele: „tu să zici lui Faraon: Așa zice Domnul Dumnezeul Evreilor: Israel este fiul Meu, întâi-născutul Meu. Îți zic dar: Lasă pe fiul Meu să Mi se închine; iar de nu-l vei lăsa, iată, îți voi ucide pe fiul tău cel întâi-născut” (*Ieșire* 4, 22-23).

Ne amintim că Yahwe I se descoperă lui Moise în rugul aprins, după care îi cere acestuia să meargă la Faraon și să ceară eliberarea poporului din robie. Știind că Faraon va respinge cererea lui Moise de a lăsa poporul să plece, îl încurajează spunându-i: „Eu voi fi cu tine” (*Ieșire* 3, 12). În cadrul acestui dialog vedem cum Yahwe Însuși s-a prezentat ca „Domnul Dumnezeul

---

¹⁸ Cf. Mihai Valentin Vladimirescu, *Numele lui Dumnezeu...*, p. 140.

¹⁹ Witold Marchel, *Paternité de Dieu*, în „Dictionnaire de Spiritualité”, Tome XII, première parte, Beauchesne, Paris, 1984, col. 414.

²⁰ *Ieremia* 3, 4. 19; 31, 9; *Isaia* 63, 15-16; 64, 7; *Maleahi* 1, 6; 2, 10, dar și în *Deuteronom* 32, 6 și *Tobit* 13, 4.

părinților noștri” (*Ieșire* 3, 15), adică Dumnezeu patriarhilor²¹. În urma acestui eveniment Moise va merge și va vorbi în numele Lui. Ajungând în fața lui Faraon, Dumnezeu va face mai multe minuni prin Moise, pentru a-i convinge pe israeliți, pe de o parte, că El este Părintele lor, iar pe de alta, pentru a-l determina pe Faraon să-i lase să plece. Yahwe a fost cel care „cu mână tare și cu braț înalt” (*Ieșire* 32, 11; *Deuteronom* 7, 8) l-a scos pe primul său fiu din Egipt (*Ieșire* 4, 22-23). El „l-a apărat, l-a îngrijit și l-a păzit, ca lumina ochiului Său” (*Deuteronom* 32, 10); l-a protejat și l-a susținut (*Deuteronom* 7, 8). Chiar și atunci când Israel se îndepărtează de Creatorul și de Tatăl său (*Deuteronom* 32, 18), Acesta nu îl abandonează (*Ieșire* 34, 6-7)²². Deși va fi pelerin prin deșert, poporul ales este în mâinile Domnului și ori de câte ori acesta își pierde credința, Dumnezeu este părintele care are grijă de fiul său. Îl ajută cu o protecție deosebită, însă cere în schimb supunere și fidelitate, pentru că El este creatorul existenței naționale a poporului israelit²³. Poporul trebuie să-i fie credincios Domnului, să se încreadă în Părintele său și să nu mai alerge la alți dumnezei pentru a le cere ajutorul, deoarece Yahwe se întristează pentru neascultarea fiilor.

Versetul pe care l-am menționat cuprinde expresia „fiul Meu, întâi născut” (*Ieșire* 4, 22). Prin aceste cuvinte înțelegem faptul că Dumnezeu are o moștenire pentru fiul său, Israel, și că în virtutea acestei filiații între ei există o legătură specială²⁴. Dumnezeu dorește chiar să „locuiască în mijlocul lor”, dorește să fie prezent permanent între ei²⁵: „și voi locui în mijlocul fiilor lui Israel și le voi fi Dumnezeu; și vor cunoaște că Eu, Domnul, sunt Dumnezeul lor, Cel ce i-am scos din pământul Egiptului, ca să locuiesc în mijlocul lor și să le fiu Dumnezeu!” (*Ieșire* 29, 45-46).

Putem vedea în această „locuire a lui Dumnezeu, între ei” o acțiune pedagogică prin care părintele este mereu între copii și-i povățuiește cu dragostea Sa pentru a-i scăpa de pericole. Însă această acțiune mai „semnifică, în același timp, prezența de durată a «sfințeniei Sale». «Casa Sa» este «sanctuarul» pe care El însuși îl sfințește (*Ieșire* 29, 43). Acum, Israelul trebuie să aibă grijă pentru a proteja această sfințenie și pentru a o restabili din nou și din nou în urma încălcării sale

---

²¹ Rolf Rendtorff, *Teologia dell'Antico Testamento*, traduzione di Marco Di Pasquale, Volume primo, Claudiana Editrice, Torino, 2001, p. 53.

²² Cf. Witold Marchel, *Paternité de Dieu*, col. 415.

²³ Cf. Mihai Valentin Vladimirescu, *Numele lui Dumnezeu...*, p. 159.

²⁴ Cf. Goran Medved, „The Fatherhood of God in the Old Testamen”, în *Kairos*, Vol. X, Nr. 2/2016, Zagreb, p. 204.

²⁵ Rolf Rendtorff, *Teologia dell'Antico Testamento*, Volume primo, p. 54.

în mod periodic”²⁶. Manifestarea iubirii poporului față de Dumnezeu constă în păstrarea sfințeniei. Adică prin abținerea de la păcat, prin împlinirea poruncilor, poporul are garanția că Părintele lor se află permanent în mijlocul lor. Alte câteva texte din Pentateuh, care merită să ne rețină atenția, sunt cele din cartea *Deuteronom* (1, 31; 8, 5; 14, 1; 32, 6).

„Cum a făcut în pustiul acesta, unde, cum ai văzut tu, Israel, Domnul Dumnezeuul tău te-a purtat tot drumul ce l-ai străbătut până ce ai sosit la locul acesta, cum poartă un om pe fiul său” (*Deuteronom* 1, 31).

Moise rostește aceste cuvinte în momentul când le evocă israeliților prima călătorie prin deșert, amintindu-le prima răzvrătire împotriva lui Dumnezeu. Profetul le oferă două motive pentru care ar trebui să aibă încredere în Yahwe, bazate pe faptele din trecut. Primul este acela că Yahwe urma să-i ajute așa cum a făcut-o în Egipt (v.30), și al doilea motiv este experiența proprie, din care au văzut că Yahwe le-a fost alături mereu (v.31). Moise compară grija lui Dumnezeu pentru ei cu cea a unui tată pentru fiul său²⁷. Un alt verset asupra căruia aș dori să ne aplecăm este: „să știi în inima ta că Domnul Dumnezeuul tău te învață, cum învață omul pe fiul său” (*Deuteronom* 8, 5). Această afirmație este făcută de Moise în cadrul celei de-a doua cuvântări. Acum el îi îndeamnă pe israeliți să-l asculte pe Dumnezeu, comparând din nou relația dintre Yahwe și israeliți cu cea dintre un tată și propriul său fiu. Făcând o analiză a traducerilor, observăm că cuvântul grecesc *παιδεύσαι*²⁸ înseamnă: „a crește (un copil), a educa, a învăța, a instrui, a pedepsi, a certa, a muștra”. În limba italiană, spre exemplu, este folosit verbul *correggere*²⁹, care înseamnă „a corecta, a îndrepta”. Dumnezeu se îngrijește de fiul său și-l învață, îl educă atunci când acesta este pe o cale greșită. Disciplina are rolul de a-l forma pe copil, de a-l ajuta să-și definească caracterul. „Disciplinarea implică de obicei instrucție, recompensă și pedeapsă”³⁰. Este exact ceea ce a făcut Dumnezeu cu Israel în timpul călătoriei lor prin pustie. Poporul a primit instrucțiuni ample de la Dumnezeu (legea), a primit recompense (mana, apă, carne) și au primit pedepse ori de câte ori s-au revoltat (întârzie intrarea în țară, moartea diferitelor persoane în mai multe situații, lui Moise și Aaron li s-a interzis să intre în țară etc).

---

²⁶ *Ibidem*, p. 79.

²⁷ Cf. Goran Medved, *The Fatherhood of God...*, p. 205.

²⁸ Maurice Carrez, François Morel, *Dicționar grec-român al Noului Testament*, traducere de Gheorghe Badea, Societatea Biblică Interconfesională din România, București, 1999, p. 311.

²⁹ *Dizionario Italiano*, Nuova Edizione, Antonio Vallardi Editore, Milano, 2014, p. 299.

³⁰ Goran Medved, *The Fatherhood of God...*, p. 205.

Cu ocazia celei de-a treia cuvântări (*Deuteronomul* 32), în cântecul lui Moise găsim o altă afirmație explicită referitoare la paternitatea divină a lui Israel. După ce a chemat cerul și pământul ca martori, Moise prezintă un contrast puternic între Dumnezeu și poporul său. El îl laudă pe Dumnezeu, pe când poporului său, israeliților, le atribuie cuvinte grele: neam „îndărătnic”, „ticălos”, „nehibzuit” și „fără de minte” (*Deuteronomul* 32, 5-6), după care îi întreabă: „nu este El Tatăl tău, Cel care «te-a zidit, te-a făcut și te-a întemeiat?»” (*Deuteronomul* 32, 6). Pare a fi un reproș, însă Moise îi mustră pe israeliți deoarece nu se comportă ca fii adevărați ai lui Dumnezeu. Ei, prin gesturile și cuvintele lor, nu se ridică la înălțimea de fii ai lui Yahwe. Dumnezeu este descris și din postura de mamă. Moise spune: „pe Apărătorul, Cel ce te-a născut, L-ai uitat și nu ți-ai adus aminte de Dumnezeu, Cel ce te-a zidit” (*Deuteronomul* 32, 18). Verbul folosit în acest scop, în limba italiană *partorire*³¹, înseamnă „a naște, a aduce pe lume” și, prin urmare, poate exprima durerile nașterii³². Paternitatea divină o întâlnim și în textele targumice. *Targumul Deuteronomic* 32, 10 spune că Dumnezeu i-a învățat legea Lui și i-a protejat după cum pleoapa apără pupilele ochilor săi. *Targumul Jonathan la Deuteronom* 1, 31 adaugă: Yahwe, Dumnezeul tău, te-a purtat pe norii glorioși ai Shekinah³³, cum un bărbat își poartă fiul³⁴. Cele două texte îi atribuie lui Yahwe titlul de tată al lui Israel.

Din cele expuse până acum înțelegem faptul că paternitatea divină implică două funcții care sunt „antitetice: pe de o parte, Dumnezeu are grijă de credincioșii săi cu tandrețea unui tată: «în ce chip miluiește tatăl pe fii, așa a miluit Domnul pe cei ce se tem de El» (*Ps.* 102, 13); pe de altă parte, Dumnezeu își educă și își îndreaptă credincioșii cu severitatea unui tată: «să știi în inima ta că Domnul Dumnezeuul tău te învață, cum învață omul pe fiul său» (*Deuteronomul* 8, 5)»³⁵.

³¹ *Dizionario Italiano...*, p. 873.

³² Rolf Rendtorff, *Teologia dell'Antico Testamento*, Volume secondo, p. 222.

³³ Înseamnă: aureola, gloria sau prezența lui Dumnezeu ce locuiește în mijlocul poporului Lui și este folosit de targumist și de rabin cu sensul de Dumnezeu Însuși, deoarece iudaismului legal nu-i place să-i atribuie divinității o formă sau un sentiment. Cu toate acestea, Dumnezeu conceput în termeni omenești purificați a inspirat cele mai nobile declarații profetice, în timp ce Dumnezeul legalist a devenit rece, abstract, distant. Strălucirea, cel mai apropiat echivalent iudaic pentru Duhul Sfânt, a devenit, alături de alte idei sau derivări din Vechiul Testament (Cuvânt, Înțelepciune, Duh etc.) o punte între corporalitatea omului și transcendența lui Dumnezeu. Termenul este post-biblic, însă prezența conceptului saturează ambele testamente. El stă la baza doctrinei că Dumnezeu locuiește în sanctuarul Lui (*Ieșire* 25, 8 etc.) sau în mijlocul poporului Lui (*Ieșire* 29, 45 etc.). Aceste pasaje și pasajele înrudite folosesc verbul rădăcină *sakan*, „a locui”, de la care este derivat „Shekinah” (strălucire) (*Dicționar biblic*, Editura „Cartea Creștină”, Oradea, 1995, p. 1234.

³⁴ Frédéric Manns, *Abba. Au risque de la paternité de Dieu*, Médiaspaul éditions, Paris, 1999, p. 46.

³⁵ Mons. Gianfranco Ravasi, „Jhwh Dio dei nostri padri”, în Liberio Andreatta (ed.), *In cammino verso il Padre*, Edizioni Piemme, Casale Monferrato, 1999, p. 13.

Încheiem acest subcapitol afirmând faptul că paternitatea divină și filiația lui Israel sunt bazate pe alegerea pe care a făcut-o Yahwe și legământul pe care l-a încheiat cu patriarhii și mai apoi cu Moise pe Muntele Sinai. După cum spune și Sfântul Apostol și Evanghelist Ioan: „noi iubim pe Dumnezeu, fiindcă El ne-a iubit cel dintâi” (*I Ioan* 4, 19). În prima parte a istoriei mântuirii, Yahwe este cel care face alegerea, după care poporul își arată dragostea față de cel care le-a dat viață, cel care i-a protejat și caută să-i mântuiască. Concluzia este aceea că „paternitatea lui Dumnezeu și filiația lui Israel, fondate pe alegerea gratuită, ne apar ca o explicație ulterioară a Legământului și, deci, ca expresia relației mutuale de apartenență, exprimând uniunea intimă și religioasă între Israel și Dumnezeul său. Acestea sunt originea și fundamentul titlului de «Părinte» în Vechiul Testament”³⁶.

3.2. PATERNITATEA DIVINĂ ÎN CĂRȚILE PROFETILOR

După Pentateuh, cărțile profetilor sunt cele care vorbesc despre Dumnezeu ca Părintele poporului israelit. Profeții sunt cei care trebuie să vorbească în numele Domnului poporului care se pierde din cauza neascultării și a închinării la idoli. Am ales spre analiză câteva versete din cărțile profetilor Isaia, Ieremia, Osea și Maleahi. Cu siguranță și ceilalți profeti tratează această temă, însă noi ne vom opri doar asupra acestora, deoarece i-am considerat a avea un mesaj mai complex. De la profetul Isaia am selectat: 43, 6; 49, 15; 63, 8. 16 și 64, 8.

Cartea profetului Isaia, plasată în mod normal pe primul loc în rândul profetilor scriitori, începe referindu-se la rolul de părinte asumat de Dumnezeu față de oameni, cu o acuzație care evidențiază lipsa de respect față de El³⁷. Prin asprele cuvinte „Israel nu Mă cunoaște; poporul Meu nu Mă pricepe” (*Isaia* 1, 3) israeliții sunt atenționați prin profet de faptul că s-au îndepărtat de Dumnezeu și că dragostea Sa nu se poate împlini în acest mod.

În capitolul 43, versetul 6, prorocul afirmă: „aduceți pe fiii Mei din ținuturi depărtate și pe fiicele Mele de la marginile pământului”. Este un cuvânt care descrie eliberarea Israelului din robia babilonică și întoarcerea acestuia acasă. Yahwe îi numește pe israeliți „fiii mei” și „fiicele mele”. Părintele se exprimă cu multă grijă față de poporul Său. Avem aici imaginea tatălui care

---

³⁶ Mihai Valentin Vladimirescu, *Numele lui Dumnezeu...*, p. 157.

³⁷ Cf. Georg Fischer, *Teologie dell'Antico Testamento*, Edizioni italiana a cura di Simone Paganini e Benedetta Rossi, Edizioni San Paolo, Cinisello Balsamo (Milano), 2015, p. 172.

își iubește copiii, și care dorește să-i adune dintre națiunile străine pentru a-i mântui³⁸. Deși i-a pedepsit, Dumnezeu nu-și uită fiii și fiicele. El se arată fidel promisiunilor Sale făcute cu patriarhii și le cere acestora să-și învețe lecția primită în urma captivității, după care să fie ascultători, pentru ca din nou să se întoarcă în pământul făgăduinței.

Mai departe prorocul spune: „oare femeia uită pe pruncul ei și de rodul pântecelui ei n-are ea milă? Chiar când ea îl va uita, Eu nu te voi uita pe tine” (*Isaia* 49, 15). Este o imagine pe care o vom mai întâlni și în cartea *Psalmlor*, unde Dumnezeu se identifică cu mama care are grijă de propriul copil. Dumnezeu, pentru a-i face pe israeliți să înțeleagă cât de mult îi iubește, vine cu o imagine foarte plastică și se aseamănă cu mama care se îngrijește de propriul copil. Conduita lui Dumnezeu față de Sion este la fel de simplă ca cea a unei mame. După cum este improbabil ca o femeie să uite relația fundamentală pe care o are cu fii săi, la fel și Domnul³⁹. Știința a dovedit faptul că odată cu nașterea, în mod natural, femeia învață să fie mamă, afecțiunea maternă apare și se dezvoltă odată cu pruncul. Astfel, după cum mama se gândește la binele copilului, la fel sau chiar mai mult Dumnezeu se îngrijește neîncetat de poporul Său.

Potrivit profetului, dragostea lui Yahwe pentru poporul Său depășește chiar dragostea naturală a mamei pentru copilul ei (*Isaia* 49, 15; *Ier.* 31, 20). Această iubire atât de tenace, atât de perseverentă, se arată și în cuvintele: „în îndurarea Mea cea veșnică Mă voi milostivi de tine, zice Răscumpărătorul tău, Domnul” (*Isaia* 54, 8)⁴⁰.

Mai departe Dumnezeu pune în gura profetului cuvintele: „cu adevărat ei sunt poporul Meu, fii care nu vor fi necredincioși!” (*Isaia* 63, 8). Prin această profeție, Yahwe arată că dorește să-i mântuiască, deoarece copiii Săi vor fi credincioși. Aceasta este o altă caracteristică părintească a lui Dumnezeu care își salvează copiii, așa cum orice tată bun ar face pentru copiii săi⁴¹. Yahwe este chiar încrezător în copiii Săi. Știe că în virtutea dragostei pe care El le-o arată aceștia vor fi ascultători.

În continuarea acestui capitol, poporul spune prin gura profetului: „Tu ești Părintele nostru! Avraam nu știe nimic, Israel nu ne cunoaște. Tu, Doamne, ești Tatăl nostru, Mântuitorul nostru: acesta este numele Tău de totdeauna” (*Isaia* 63, 16). Este semnificativ faptul că pe lângă apelativul de Tată, Domnul este numit și mântuitor, Cel care îi izbăvește. „A răscumpăra

---

³⁸ Cf. Goran Medved, *The Fatherhood of God...*, p. 207.

³⁹ Rolf Rendtorff, *Teologia dell'Antico Testamento*, Volume secondo, pp. 222-223.

⁴⁰ Witold Marchel, *Paternité de Dieu*, col. 415.

⁴¹ Goran Medved, *The Fatherhood of God...*, p. 207.

înseamnă a cumpăra, a plăti sau a cumpăra înapoi. Dumnezeu, ca orice tată bun, și-a sacrificat toate mijloacele pentru a-și răscumpăra copilul⁴². Dumnezeu este prezentat ca tatăl desăvârșit, care face tot ce-i stă în putință pentru a avea cu fiul o relație cât mai profundă. De această dată poporul, în dorința sinceră de întoarcere cu toată inima către Yahwe, îi atribuie pe lângă apelativul de Tată și pe acela de Mântuitor. Fiii îl recunosc pe tatăl lor ca pe cel care îi mântuiește, identitatea Sa de părinte cuprinde în primul și-n primul rând mântuirea poporului.

Următorul capitol (*Isaia 64*) este asemănător cu cel precedent. Acesta folosește unele din aceleași teme - puterea lui Dumnezeu (v. 1-3), revolta și păcatul lui Israel (v. 4-6), pedeapsa lui Israel (v. 7), Israel mărturisindu-l pe Dumnezeu ca fiind tatăl lor (v. 8) și Israel chemând pe Dumnezeu să fie compătimitor și să se întoarcă la ei (v. 9-12).⁴³ În versetul 7 găsim următoarea afirmație: „Cu toate acestea, Doamne, ești Tatăl nostru. Suntem lutul, tu ești olarul; noi suntem cu toții opera mâinii tale”. Dumnezeu este văzut ca un olar, ca cel care îl crează pe om și care în același timp îl modelează spre a deveni un vas cât mai ales. Dumnezeu își șlefuieste poporul și-i corectează imperfecțiunile asemeni olarului, încercând să-i facă cât mai desăvârșiți. Grija aceasta a sa, de a-și desăvârși opera, de a o șlefui neîncetat, exprimă iubirea părintească care nu se mai satură să-și vadă fiii și fiicele și care neîncetat caută să-i ajute spre a deveni desăvârșiți. În versetul 8 găsim următoarele cuvinte: „O, Doamne! Nu Te mânia pe noi foarte și nu-ți aduce aminte la nesfârșit de fărădelegea noastră! Privește, căci noi toți suntem poporul Tău!” (*Isaia 64*, 8). Poporul, cu ocazia întoarcerii din exil, înalță o rugăciune în care cere de la Dumnezeu îndurare, milă și iertare. Toate aceste cereri se fundamentează pe ideea de paternitate a lui Dumnezeu⁴⁴. Poporul are curajul să ceară de la Dumnezeu iertare, deoarece îl știe ca fiind Părintele lor. Doar un părinte adevărat are capacitatea de a ierta la nesfârșit și de a se milostivi față de fiii săi. Bunătatea și compasiunea divină se nasc tocmai din această relație de filiație pe care o are poporul cu Yahwe. „A mărturisi paternitatea lui Dumnezeu înseamnă a recunoaște că Yahwe este mai mult decât un tată pentru strămoși, El este singurul Părinte al lui Israel. În ciuda infidelității fiilor săi, Yahwe rămâne credincios promisiunilor sale, rămâne întotdeauna Tatăl lor”⁴⁵.

---

⁴² *Ibidem.*

⁴³ *Cf. Ibidem*, p. 208.

⁴⁴ *Cf. Rolf Rendtorff, Teologia dell'Antico Testamento*, Volume secondo, p. 221.

⁴⁵ Frédéric Manns, *Abba. Au risque...*, p. 57.

Cele două capitole, 63 și 64, sunt socotite o dezvoltare a revelației ulterioare. Paternitatea divină este proclamată într-un mod foarte explicit. Numindu-l pe Yahwe Tatăl nostru, poporul exprimă credința în dragostea paternă de nezdruccinat a lui Dumnezeu și în protecția pe care o acordă poporului Său. Astfel, această rugăciune deschide calea către viitoarele invocări adresate lui Dumnezeu ca Tată, așa cum apar în cărțile: *Înțelepciunea lui Solomon* și *Înțelepciunea lui Isus, fiul lui Sirah*. Prin urmare, se poate vedea că aceste invocări nu au fost formulate în aceste cărți sub influența lumii grecești, ci că au fost pregătite prin predica profeților⁴⁶. Așa cum spuneam, mai sus, cu cât înaintăm în paginile Scripturii, cu atât aflăm noi puncte ale relației de paternitate a lui Dumnezeu cu poporul Său. Următorul popas îl vom face la prorocul *Ieremia*, care vine cu un plus de lumină asupra analizei noastre. Cele mai relevante versete sunt: 3, 4. 14. 19. 22 și 31, 9. 20.

Ieremia, prin tot discursul său și prin toate gesturile sale, încearcă să-i determine pe contemporanii săi să se întoarcă cu toată inima la Dumnezeu, să vadă dragostea lui Dumnezeu care nu a scăzut niciun moment. La început, oamenii aleși au fost credincioși (*Ieremia* 2, 1-3), dar, de îndată ce au ajuns în Țara Făgăduinței, și-au trădat „Tatăl și povățuitorul tinereților” (3, 4), angajându-se în idolatrie (2, 4-13; 3, 19-21). Cu toate acestea, în ciuda tuturor infidelităților sau ingraturilor lui Israel, Yahwe rămâne fidel promisiunilor Sale. Dragostea lui neclintită este întotdeauna gata să-i ierte, să-i protejeze, să-i elibereze de captivitate într-un mod minunat și să-i readucă din exil. Dumnezeu își iubește fiii chiar și atunci când sunt neascultători.

Ca noutate, se pare că Ieremia este cel care introduce termenul אב ('ab), care înseamnă „tată”⁴⁷, adresat direct lui Yahweh⁴⁸: „acum strigi către Mine: «Tatăl meu, Tu ai fost povățuitorul tinereților mele!»” (*Ieremia* 3, 4). Domnul răspunde cu multă dragoste: „Cum să te pun pe tine în numărul fiilor și să-ți dau țara cea plăcută, care este moștenirea cea mai frumoasă a mulțimii poporului? Dar iarăși Mi-am zis: Tu Mă vei numi Tată al tău și nu te vei mai depărta de Mine” (*Ier.* 3, 19). Cele două citări, care atestă pentru prima dată termenul אב, fac referire clară la adopție. Prin acest dialog, Yahwe procește, bine-vestește viitorul relației de paternitate și modul în care aceasta se va desăvârși odată cu întruparea Domnului Hristos.

---

⁴⁶ Cf. *Ibidem*, pp. 57-58.

⁴⁷ H. Ringgren, אב, în G. Johannes Botterweck și Helmer Ringgren, *Grande Lessico dell' Antico Testamento*, Edizione italiana a cura di Alessandro Castaldi și Riccardo Contini, Volume I, Paideia Editrice, Brescia, 1988, coll. 5-40.

⁴⁸ Mons. Gianfranco Ravasi, *Jhwh Dio dei nostri...*, p. 21.

În capitolul 3, de două ori Domnul este numit tată și de două ori poporul ales este numit cu apelativul de fii sau copii, cuvântul ebraic fiind בן (ben), adică „fiu”⁴⁹. Deși ei sunt numiți adulteri sau sunt acuzați că au comis adulter (au acceptat ori au căutat și s-au închinat altor zei), totuși Yahwe, în multa Sa iubire, îi numește fiii Săi. Ieremia se folosește de mai multe ori de monolog pentru a evidenția anumite sentimente divine: nostalgie, așteptare, tensiune etc. Israel, de fapt, este un fiu rebel; din acest motiv, Domnul trebuie să strige în repetate rânduri⁵⁰: „întoarceți-vă, voi copii căzuți de la credință, zice Domnul.... Întoarceți-vă, copii răzvrățiți, ... poporul Meu e fără minte și nu Mă cunoaște, sunt copii nepricepuți și n-au înțelegere; sunt pricepuți numai la rele, iar binele nu știu să-l facă” (*Ieremia* 3, 14. 22; 4, 22).

Una dintre cele mai tandre și expresive pagini ale Vechiului Testament, în care se vorbește despre dragostea lui Dumnezeu, este aceasta: „Efraim nu este feciorul Meu scump, un copil atât de alintat? Atunci când vorbesc de el, totdeauna cu dragoste Mi-amintesc de el; pentru el Mi se mișcă inima și voi avea milă de el, zice Domnul” (*Ier.* 31, 20). Adâncimea dragostei lui Yahwe este greu de măsurat. Yahwe nu-l poate uita pe fiul său iubit. Iubirea lui Yahwe pentru Israel depășește chiar dragostea naturală a mamei pentru fiul ei⁵¹, evocată de *Isaia* 49, 15.

Analiza noastră trebuie să se îndrepte și spre cartea profetului Osea, cel care prezintă relația dintre Dumnezeu și poporul Său într-un mod cu totul special. Osea este cunoscut pentru căsătoria sa cu o femeie promiscuă și a copiilor numiți profetic Izreel – “Dumnezeu l-a împrăștiat pe el”, Lo-Ruhama – „cea neiubită” și Lo-Ami – „nu este poporul Meu”⁵², care ilustrează neliniștea lui Dumnezeu față de națiunea necredincioasă, care rupe legământul⁵³. Yahwe vorbește prin gura profetului: „Când Israel era tânăr, Eu îl iubeam, și din Egipt am chemat pe fiul Meu. Cu cât Eu îi chemam, cu atât fugeau de dinaintea Mea și jertfeau baalilor și aduceau tămâieri chipurilor cioplite de idoli. Și Eu învățam pe cei din Efraim să meargă în picioare și-i luam în brațe, dar ei n-au înțeles, cu toate că Eu îi îngrijeam ca pe copii, îi iubeam cu dragoste părintească, cu iubire fără de margini. Am fost pentru ei ca unul care le ridică jugul de pe grumajii lor, și mă plecam către ei și-i hrăneam” (*Osea* 11, 1-4). Asistăm la o altă imagine în care Yahwe deplânge neascultarea lui Israel sau mai bine zis imposibilitatea acestora în a-I răspunde cu iubire și recunoștință față de toate binecuvântările primite. Yahwe vorbește în

---

⁴⁹ Goran Medved, *The Fatherhood of God...*, p. 208.

⁵⁰ Mons. Gianfranco Ravasi, *Jhwh Dio dei nostri...*, p. 21.

⁵¹ Cf. W. Marchel, *Abba, Père!...*, p. 59.

⁵² Petre Semen, *Introducere în teologia...*, p. 205.

⁵³ Cf. Goran Medved, *The Fatherhood of God...*, p. 210.

continuare despre iubirea Sa constantă față de poporul Său, despre sprijinul pe care l-a oferit fiilor Săi neîncetat, în contrast cu răspunsurile acestora, care aproape de fiecare dată l-au înșelat, închinându-se zeilor străini. Osea folosește imaginea relației dintre soți (*Osea* 2, 4-18), pentru a descrie într-o manieră unică dragostea lui Yahwe pentru Israel. Aceasta s-a manifestat de îndată ce au părăsit Egiptul, după care a fost pusă la încercare de infidelitățile Israelului (*Osea* 11, 1-2), însă iubirea paternă predomină (11, 8-11; 2, 1) și nu se stinge⁵⁴.

Profetul vede în propria lui nenorocire criza familială, simbolul infidelității poporului său. Iar durerea lui personală, combinată cu compasiunea neîncetată pentru ceilalți, îl face să înțeleagă natura misterioasă a iubirii lui Dumnezeu, Tatăl lui Israel⁵⁵. Până la Osea nimeni nu a mai reușit să prezinte într-un mod atât de plastic relația de iubire dintre Dumnezeu și poporul Său. El se arată mișcat de orice gest făcut de fii Săi și participă activ la viața lui Israel⁵⁶. Lecturând această carte, totuși, vom observa că în ea nu întâlnim termenul de „Părinte” adresat lui Dumnezeu. Atunci, cum îmbinăm cele spuse până acum cu această constatare? La o lectură mai atentă vom vedea că Israel este numit fiu. Din această numire, în mod logic se deduce că Yahwe este tatăl acestuia. Yahwe este perceput ca Părinte, ca protector și creator al existenței naționale, însă primește o nouă dimensiune, pe care nu a mai avut-o până acum. Este vorba despre imaginea soțului și a soției, prin care profetul exprimă într-o manieră unică dragostea infinită a lui Dumnezeu pentru poporul Său. Cu siguranță nimeni înainte de Osea nu a mai sesizat și prezentat dragostea paternă a lui Dumnezeu cu o astfel de profunzime și frumusețe; înțelegem acum de ce a fost supranumit profetul iubirii divine⁵⁷. Astfel Osea, într-un mod original, reușește să prezinte iubirea paternă divină dintr-un alt unghi, mult mai expresiv. Încheiem acest subcapitol cu ultimul dintre profeții mici: *Maleahi*, din cartea căruia vom analiza: 1, 6 și 2, 10.

„Feciorul cinstește pe tatăl său și sluga se teme de stăpânul său; și dacă Eu sunt Părinte, unde este cinstea ce trebuie să-Mi dați? Și dacă sunt Stăpân, unde este teama de Mine?, zice Domnul Savaot către voi, preoților, care defăimați numele Meu. Dar voi răspundeți: «Cu ce am disprețuit numele Tău?»» (*Maleahi* 1, 6)

---

⁵⁴ Cf. Witold Marchel, *Paternité de Dieu*, col. 415.

⁵⁵ W. Marchel, *Abba, Père!...*, p. 57.

⁵⁶ Frédéric Manns, *Abba. Au risque...*, p. 52.

⁵⁷ Mihai Valentin Vladimirescu, *Numele lui Dumnezeu...*, p. 160.

Cele menționate îl arată pe Dumnezeu care își ceartă fiul și îi amintește acestuia faptul că nu se comportă ca un fiu adevărat. Un fiu care-și iubește tatăl îl respectă, îl cinstește, îl are în inima sa ca pe o icoană vie. Israel însă a făcut toate acestea într-un mod contrar. O altă posibilă interpretare a acestui verset ar fi aceea că Israel nu se închină tatălui său, Dumnezeu, așa cum ar trebui. Acest lucru devine evident în momentul în care Dumnezeu vorbește împotriva preoților și a jertfei care I se oferă. De fapt întreaga carte menționează faptul că Israel a încălcat legământul cu Dumnezeu prin faptele lui⁵⁸.

Mai departe prorocul spune: „Oare nu este un singur părinte pentru noi toți? Nu ne-a creat oare pe noi un singur Dumnezeu? Pentru ce suntem vicleni unul față de altul, ca să pângărim legământul părinților noștri?” (*Maleahi 2, 10*). Observăm că versetul începe cu două întrebări retorice. Ele confirmă ideea că Dumnezeu este tatăl lui Israel, pentru că El l-a creat. Acest adevăr a fost declarat pe tot parcursul Vechiului Testament, iar acum este redat de ultimul dintre cei 12 profeți mici.

Se pune următoarea întrebare: la cine se referă pronumele personal la forma plurală: „noi”? Un posibil răspuns ar fi acela că „se referă la «umanitate», în general, dar și la un anumit grup distinct de celelalte”⁵⁹, adică la poporul evreu. Această lectură evidențiază ascultarea de tatăl divin ca pe o datorie primară a fiului. Cu alte cuvinte, ar pune accent pe axa verticală și nu pe orizontală⁶⁰. Ei trebuie să înțeleagă că Dumnezeu i-a ales dintre toate neamurile și că are o lucrare specială cu dânșii, însă aceasta se va împlini doar dacă ei vor păstra legătura dragostei neîntinată de păcat.

Paternitatea lui Dumnezeu ocupă o funcție decisivă, fiind chiar centrul cărții: întrebarea retorică: „nu este un singur părinte pentru noi toți?” (*Maleahi 2, 10*), încearcă să provoace un răspuns pozitiv⁶¹. Dumnezeu dorește trezirea fiilor și a fiicelor Sale și trăirea acestora după poruncile mântuitoare pe care El le-a dat.

3.3. PATERNITATEA DIVINĂ ÎN CĂRȚILE SAPIENȚIALE

---

⁵⁸ Goran Medved, *The Fatherhood of God...*, p. 211.

⁵⁹ Ehud Ben Zvi, „Have We Not All One Father? Has Not One God Created Us?” revisiting Malachi 2:10a”, în Shelley L. Birdsong, Serge Frolov, *Partners with God*, Claremont Press, Claremont, 2017, p. 280.

⁶⁰ *Ibidem*, p. 290.

⁶¹ Cf. Georg Fischer, *Teologie dell'Antico Testamento*, pp. 217-218.

Scrierile sapiențiale aduc un aport exponențial în aprofundarea ideii despre paternitatea divină. Între acestea amintim mai întâi cartea Psalmilor, în rândurile căreia găsim următoarele afirmații: „Domnul a zis către Mine: «Fiul Meu ești Tu, Eu astăzi Te-am născut!»“ (Ps. 2, 7), la care adăugăm: „din pântec mai înainte de luceafăr Te-am născut” (Ps. 109, 3). La acestea mai menționăm și versetele care pot fi interpretate în cheie mesianică: „și îl voi face pe el întâi-născut, mai înalt decât împărații pământului; în veac îi voi păstra mila Mea și legământul Meu credincios îi va fi” (Ps. 88, 27-28). Acestea sunt câteva dintre versetele care vorbesc despre paternitatea și filiația divină a poporului ales. Fiecare verset poate fi interpretat ca o alegere specială pe care o face Dumnezeu față de poporul Său, dar și în cheie mesianică, vorbind despre nașterea din veci a Fiului lui Dumnezeu.

Psalmul 26, v. 16, referindu-se la tată și mamă împreună, spune că dragostea divină este mai tare decât cea a părinților: „tatăl meu și mama mea m-au părăsit, dar Domnul m-a luat”. Dumnezeu nu are o dragoste la fel ca cea a tatălui sau a mamei, ci este mai mare chiar decât a lor. Ne amintim că în *Isaia* 66, 10-13, imaginea Ierusalimului ca mamă care alăptează este apoi transferată lui Dumnezeu Însuși: „după cum mama îl mângâie pe fiul ei și Eu vă voi mângâia pe voi”. Din nou este subliniată relația strânsă a acțiunii lui Dumnezeu cu cea a mamei⁶².

Cartea Psalmilor manifestă o preocupare și față de cei săraci și încercați, preocupare ce poate fi legată de paternitatea divină. Dumnezeu este numit „Tatăl orfanilor” (Ps. 67, 6), este și Tatăl celui care, prin asemănarea cu El, se face apărător al văduvei și al orfanului; îl iubește ca pe fiul său, cu o iubire chiar mai tandră decât iubirea maternă (Ps. 102, 13). Această trăsătură descoperă faptul că oamenii care au o viață corectă sunt numiți fiii lui Yahwe: „Eu am zis: Dumnezei sunteți și toți fiii ai Celui Preaînalt” (Ps. 81, 6). Deci pentru a fi fiul lui Dumnezeu, a-l avea ca Tată și a te bucura de protecția lui, această filiație trebuie să se bazeze pe valori interioare⁶³.

Cu referire la *Psalmi* putem spune că în Scriptura Vechiului Legământ omul intră în contact cu Dumnezeu la cel mai înalt vârf, atunci când David îndrăznește să spună: „Iubi-Te-voi Doamne, vârtutea mea” (Ps. 17, 1). Este pentru prima dată când omul răspunde poruncii divine: „să-L iubești și să slujești Domnului Dumnezeului tău, din toată inima ta și din tot sufletul tău” (*Deuteronomul* 10, 12). „De la acest punct omul nu a mai putut înainta, deoarece doar cu omul-

---

⁶² Rolf Rendtorff, *Teologia dell'Antico Testamento*, Volume secondo, pp. 222-223.

⁶³ Witold Marchel, *Paternité de Dieu*, col. 416.

Dumnezeu va fi posibil să apelezi la Dumnezeu și să nu-i mai spui: «Te iubesc», ci chiar să-l chemi: «Tată»⁶⁴.

O altă carte asupra căreia am dori să ne aplecăm este *Înțelepciunea lui Isus, fiul lui Sirah* (*Ecclesiasticul*). Chiar dacă nu figurează între cărțile ce fac parte din canonul Vechiului Testament, ea fiind socotită de Biserică ca bună de citit (*anaghinoscomena*), deoarece cuprinde multe învățături folositoare pentru creștini, aceasta este importantă de analizat și pentru tema noastră, pentru că în cuprinsul ei vom găsi idei clare despre paternitatea divină sau chiar am putea spune că vine cu o noutate în această privință, deoarece face referire la „Tată” în mod individual. Pentru prima dată Yahwe este „Părintele” unei persoane. În plus, înainte de perioada elenistică, titlul de Tată nu a fost niciodată prezentat ca o invocare directă a paternității lui Dumnezeu, individual sau colectiv⁶⁵. În această carte, scrisă inițial în limba ebraică în jurul anului 180 î.Hr., și apoi tradusă în greacă, se întâlnește de trei ori titlul de Tatăl aplicat lui Dumnezeu. De două ori într-o rugăciune: „Doamne, Părintele și Stăpânul vieții mele, nu mă lăsa să mă ducă gura mea cum va vrea ea și nu îngădui să alunec din pricina ei! ... Doamne, Părintele și Dumnezeul vieții mele! Înălțarea ochilor nu-mi da, și pofta întoarce-o de la mine” (*Înț. Sir.* 23, 1. 4) și o dată într-un imn de mulțumire: „Mărturisi-mă-voi Ție, Doamne Împărate, și Te voi lăuda pe Tine, Dumnezeule, Izbăvitorul meu” (*Înț. Sir.* 51, 1)⁶⁶.

Cartea *Înțelepciunii lui Isus, fiul lui Sirah*, conferă doctrinei tradiționale un nou accent, marcând un progres incontestabil. Astfel, rugăciunea individuală a *Ecclesiasticului* și trăsăturile universale ale invocării lui Yahwe ca „Părinte” pregătesc calea pentru doctrina nou testamentară a paternității universale a lui Dumnezeu și a filiației noastre. Aceste rugăciuni sunt o punte care leagă Vechiul cu Noul Legământ⁶⁷. Binecuvântarea pe care Dumnezeu a dat-o patriarhilor și urmașilor acestora este veșnică. Dumnezeu rămâne Părintele lui Israel prin excelență, însă prin opera de răscumpărare a Domnului Hristos, prin dragostea Sa, devine și Părintele celor care-L urmează pe Mântuitorul.

---

⁶⁴ *** *Il Mistero del Dio vivente*, a cura di P. Ermanno Ancilli, Pontificio Istituto di Spiritualità del Teresianum, Roma, 1968, p. 27.

⁶⁵ Frédéric Manns, *Abba. Au risque...*, p. 60.

⁶⁶ Cf. W. Marchel, *Abba, Père!...*, p. 66.

⁶⁷ *Ibidem*, p. 84.

4. CONCLUZII

După cum am observat, omul dintotdeauna s-a raportat la zei ca la niște părinți, rude. De aici înțelegem că omul mereu a tânjit după relația pe care a avut-o în Rai cu Părintele său.

Parcurgând Scriptura Vechiului Testament, am văzut cum ideea de paternitate capătă un nou sens, și anume acela că Yahwe este Dumnezeuul poporului israelit, Cel care i-a scos din robie, din Egipt, și i-a dus în „pământul făgăduinței”. Yahwe se îngrijește de poporul Său și-l călăuzește. Ori de câte ori acesta aleargă la alți dumnezeii, trădând iubirea Dumnezeului celui adevărat, Yahwe cu multă pedagogie îl îndreaptă pe Israel pe calea cea dreaptă.

Israel este fiul Său cel întâi născut (*Isaia* 4, 22) și în acest context el trebuie să fie supus, ascultător, cinstitor de Dumnezeu, pentru ca Yahwe să-l protejeze de dușmani și să-l călăuzească „la loc de pășune” (*Ps.* 22, 2). În caz contrar, Yahwe știe să-i dea canon, de exemplu: pelerinajul prin deșert, diferitele războaie pierdute, perioada robiei babilonice etc. Toate acestea le-au primit spre a lor mântuire. În Noul Testament, Mântuitorul Hristos vine și-i învață pe apostoli în primul rând, iar apoi și pe ceilalți auditori care este relația cea adevărată cu Tatăl. El va distinge o relație personală a Sa cu Tatăl, apoi una de înfiere a celor care urmează învățătura Sa, și în cele din urmă o relație de paternitate pe care Dumnezeu o are cu întreaga umanitate. Hristos Domnul îi învață pe apostoli rugăciunea „Tatăl nostru”, arătându-le cine este Dumnezeuul lor. El este Tatăl care se îngrijește de toate cele necesare fiilor Săi. Singura condiție este ca acești fii să caute mai mult viața cea veșnică.

Din cele prezentate până aici înțelegem faptul că paternitatea divină este o calitate care-L definește pe Dumnezeu. Domnul este din veci Părinte. El nu capătă această calitate odată cu crearea omului, deoarece El este Părintele care-L naște pe Fiul Său din veci. Aceasta este o calitate veșnică, care la o altă scară este împărtășită și făpturilor Sale.